

CULTURA ȘI CARACTERUL RELIGIOS ROMÂNESC LA ÎNTÂLNIREA DINTRE TEXTUL SACRU ȘI TRADIȚIA ORALĂ ÎN CONTEXTUL CRIZELOR IDENTITARE

Drd. Cristinel POPA

*Facultatea de Teologie Baptistă,
Școala Doctorală de Teologie și Studii Religioase,
Universitatea din București
e-mail: crispopa73@yahoo.ro*

ABSTRACT: Romanian Culture and Religious Character at the Encounter Between Sacred Text and Oral Tradition in the Context of Identity Crises.

Identity of people comes from all those specific cultural and traditional values that give a particular and unique character among other nations. Culture is more than a package of notions that admit existence of set of rules and specific particularities shown in a group of behaviors that appeared and grew up sporadically, but more is a projection of traditions build around of sacred word. The sum of all traditions and behaviors represent the outline of nation, and we can identify and analyze it during the past of history.

Christianity represent the environment of free expression of faith and liberty of worship and transcendent connection given to each person is an divine act offered by God through creation. More that that, the liberty and human rights represent the expression of Gospel message that brings the ethnic, social and gender barriers around the common message. The new perspective create the base of particular evolution of own identity, defined by own cultural particularities with unique characteristics.

The context of Romanian religious culture shapes types of thinking and interpretation, give behaviors templates and relational between people and entire community. An strong accent of religious culture is represented by the material and spiritual values that can be noticed in all segments of life – familial, ecclesial and social.

Keywords: *Identity, Religious culture, Liberty, Human Rights.*

Introducere:

Identitatea unui popor este dată de toate acele valori culturale și tradiționale specifice care îi conferă un caracter unic între celelalte națiuni. Cultura este mai mult decât un volum de noțiuni care transmit un set de reguli și particularități specifice manifestate într-un ansamblu de obiceiuri caracteristice unui grup etnic care au apărut și s-au dezvoltat sporadic și fragmentat, dar și o proiecție a ceea ce definit în timp și cristalizat generații la rând, reprezintă conturul unei națiuni a cărei identitate o putem analiza în cursul istoriei.

Cultura poate include aspecte care pot îmbogăți ceea ce este deja prezent sau care poate exclude în același timp puncte de vedere care diminuează valoarea culturală existentă. Astfel, cultura poate funcționa ca un organism care fie acumulează, fie se protejează împotriva diferiților factori anticulturali care vin în contradicție cu dimensiunea culturală tradițională. Influența culturii devine astfel atât de puternic parte integrantă a națiunii încât generează un cadru inseparabil, unitar și particular ceea ce face ca orice refulare extra-culturală să fie considerată o violare a identității culturale iar asumarea unor practici neo-culturale privity drept intenții de demitizare culturală.

Libertatea închinării și a raportării personale la transcendent este mai mult decât un act legiferat printr-un document, în condițiile în care documentele emise vin să garanteze libertatea de conștiință, de exprimare, libertăți garantate prin sistemul legislativ sau Constituție. Libertatea și drepturile omului sunt expresia mesajului Evangheliei, iar spațiul european în general cât și cel românesc în particular a fost pătruns de această libertate în Hristos, în care barierele etnice, sociale sau de gen au fost înlăturate, ceea ce a reprezentat un fapt revoluționar pentru societatea primului secol. Formele de guvernare, politica dusă în interesul drepturilor și libertăților omului lasă impresia faptului că toate aceste mecanisme care creează cadrul liberei exprimări și al drepturilor liber manifestate sunt rezultatul implicării și strategiilor umane. Fără a neglija eforturile instituțiilor în această direcție, perspectiva biblică îndreaptă atenția spre intenția continuă din partea lui Dumnezeu asupra drepturilor și demnităților de care trebuie să beneficieze orice ființă umană. Contextul general al textului Vechiului Testament, scrierile istorice și epistolare ale Noului Testament demonstrează faptul că Dumnezeu a stabilit cadrul în care categoriile vulnerabile să poată

intra sub protecția legilor fapt care indică spre o exprimare a justiției divine în contextul societății umane.

Stabilirea unei relații dintre textul inspirat al Scripturii și tradiția orală are drept cadru de observație anumite practici și interpretări în care, deși textul sacru rămâne fundamental în construcția acestora, acesta își poate pierde din autoritate și acuratețe datorită elementelor asociate și regăsite în tradițiile populare. Cele două elemente ajung astfel să împartă spațiul religios, ambele regăsindu-se în modul de exprimare public sau individual diferențiate geografic.

Atracția către spiritualitate și manifestarea acestei spiritualități prin intermediul elementelor vizuale pune față în față caracterul absolut al textului Scripturii cât și pretenția legată de modul în care anumite practici participă cu aceeași autoritate la parcursul normal, al binelui comun deși exprimarea acestora devine îndoielnică. Intenția acestei analize este construită în jurul relației dintre textul sacru și tradiția orală, abordarea având drept scop validarea unei culturi religioase construite în jurul Sfințelor Scripturi.

1. Dreptul la religie și libertatea religioasă

Prezența Bisericii în spațiul european deschide subiectul discuției în termenii manifestării unui drept fără echivoc, în condițiile în care prezența unui spațiu creștin impune un mod de exprimare. Prin însuși actul creației, omul fințează materială și spirituală, purtător al chipului lui Dumnezeu, caută un raport de subordonare față de o entitate existentă dincolo de lumea materială.

Alvin J. Schmidt, afirmă faptul că, cel mai important militant în vederea drepturilor omului rămâne Dumnezeu:

Libertatea și dreptatea de care se bucură oamenii în societățile occidentale și în unele țări răsăritene sunt tot mai mult privite ca rezultate ale unei guvernări seculare binevoitoare, care pune totul la dispoziție. Se pare că nimeni nu e conștient că libertățile și drepturile care sunt azi funcționale în societățile libere ale Occidentului sunt în mare măsură un rezultat al influenței creștinismului.¹

---

¹ Alvin J. Schmidt, *Cum a schimbat creștinismul lumea*, Alba Iulia, Editura Reîntregirea, 2018, p. 351.

Creștinismul nu a folosit proclamarea Evangheliei ca mesaj instigator la revoltă, pentru răsturnarea sistemelor politice sau religioase existente. Mai degrabă, scrierile neotestamentare încurajau la loialitate, cinste, respect reciproc sau muncă făcută cu responsabilitate în interiorul sistemelor sociale existente. Oamenii erau chemați să-și exprime recunoștința într-o lume ostilă, printr-un act al închinării adus Celui care i-a făcut liberi, printr-o eliberare a spiritului. Dovadă stau perioadele istoriei trecute sau ale celei recente în care, în ciuda persecuțiilor, a limitărilor sau a interzicerii dreptului de asociere sau de închinare, creștinii au continuat să-și manifeste închinarea, recunoștința față de Mântuitorul lor. Sistemele politice au putut stabili limite cadrului liturgic, sistemului educațional teologic sau credincioșilor dar nu au putut suprima libertatea și exprimarea credinței ca expresie a spritualității personale și colective.

Dreptul de a avea o orientare religioasă și libertatea de a-ți exprima acest drept religios rămâne cu atât mai actual în contextul european în care, în numele drepturilor omului, sunt reclamate solicitări care necesită prezența unui factor de dialog care să poată cataloga drepturile în funcție de o sursă legitimă, ca normă de raportare. Dreptul la religie și manifestarea libertăților religioase creștine reprezintă factori de promovare a valorilor moral-creștine, a răspândirii acestora, a accentului pus în reabilitarea și transformarea omului în particular și a societății în general.

Această formă de accepțiune legiferată privitoare la exprimarea liberă a religiei creștine deschide cadrul unei analize generale a culturii religioase românești în vederea stabilirii acelor date care să ofere mai multă înțelegere asupra particularităților ce sunt exprimate prin intermediul vieții religioase în varietatea exprimărilor acesteia. Stabilirea cadrului legislativ favorabil drepturilor religioase² poate fi de asemenea constructiv în ceea ce privește modul în care Biserica își poate aduce aportul în contextul conservării și promovării valorilor creștine tradiționale.

2. Cultura religioasă românească

Am putea defini cultura românească în general ca fiind caracterizată de o multiculturalitate construită ca urmare a poziției geopolitice și istorice,

---

2 Ioan-Gheorghe Rotaru, *Om-Demnitare-Libertate*, Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2019, pp. 208-215.

a influențelor Europei centrale, a Europei de est și de sud-est, aspecte care au generat tipuri și practici distincte considerate apoi valori inseparabile și definitorii parcursului cultural. Într-un articol intitulat *Generalități ale culturii românești*, se precizează următorul fapt: „Cultura română are etosul ei propriu, generat de cadrul geografic și istoric al evoluției sale. Curente aparținând unor arii și tradiții culturale s-au întrepătruns simultan și succesiv, în acest context.”³ Astfel, la intersecția celor două curente majore, european și oriental, se dezvoltă caractere distincte culturale care influențează religia, artele, gândirea și practicile sociale. În prefața cărții *Istoria bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, Nicolae Iorga scrie următoarele:

Prin scrierea „*Istoriei poporului românesc*” [...] am dovedit că, peste hotarele fără trăinicie ale formelor politice, se poate scrie o istorie a tuturor românilor, înlănțuindu-se acele fenomene politice care au în adevăr însemnătate, prin izvorul comun al culturii, cultura de tradiții sufletești, de obiceiuri economice și agrare, de drept românesc, de limbă, întrebuițată pe rând în cântec și poveste, în carte bisericească și predică, în poezie istorie și cugetare liberă.⁴

Îmbrăcând forme multiple, evoluția culturală a contribuit și influențat modul de percepție a unor realități spirituale și materiale. Experiențele inerente vieții mundane și conflictul permanent dintre bine și rău, lumină și întuneric, viață și moarte, frumos și urât, dar și a luptei metafizice dintre Dumnezeu și diavolul, a noțiunilor despre rai și iad devin în cultura românească părți existențiale definitorii. Imaginea spiritualului se materializează în arta și arhitectura bisericească, în portretistica iconografică, în reprezentări vizibile care indică patronajul spiritual al unui sfânt recunoscut. Transformările lingvistice nu au luat din profunzimea termenului *biserică*, ci au conturat spațiul sacru al unui edificiu, în replică pentru „latinescul „*basilica*”, cu ecouri în arhitecturi, în costum, în cromatică, în obiceiuri, de la cele sătești la cele monahale.”⁵

Există o conexiune vizibilă între viața cotidiană și evenimentele ce o însoțesc, binele fiind răspunsul faptelor virtuozose, în timp ce răul, nenorocirea este răsplata acțiunilor sau a faptelor rele. Modul în care oamenii

3 Bogdan Pătruș, *Generalități ale culturii române*, Revista EduSoft, 5 Mai 2015, <https://www.edusoft.ro/cultura-romana>, 4 Oct.2023.

4 Nicolae Iorga, *Istoria bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, Iași, Editura Junimea, 2009, p. 7.

5 Răzvan Teodorescu, *Cele două Europe*, București, Ideea Europeană, 2018, p. 118.

acționează sau reacționează determină evenimentele care validează calitatea deciziilor acestora. De cele mai multe ori binele făcut este răsplătit cu bine, pentru ca orice nenorocire să declanșeze o serie de întrebări legate de acțiuni, decizii care ar fi trebuit luate sau nu. Lumea spirituală influențează lumea materială cât și evenimentele care se derulează, iar calitatea relației spirituale cu diferite entități este calificată prin intermediul rezultatelor pozitive sau negative de care are parte fiecare individ. Acest spațiu spiritual include spirite, ființe angelice, prezența sfinților, persoane a căror viață s-a remarcat prin devoțiune, sacrificiu, renunțare la sine, abținere, ceea ce face ca întreg acest registru de sfinți să fie priviți cu reverență și teamă. Relația spirituală este semnalată prin punerea deoparte a unor zile în vederea cinstirii acestora, iar aceste

zile sfinte sunt ținute, sunt *păzite* [...] de către credincioși cu evlavie, dar și cu teamă. Am putea spune că în primul rând le țin cu teamă. Cu teamă că Sf. Petru „ține cheile raiului și numai el este în putere să primească în lăcaș de veșnică odihnă pe cei drepti;” sf. Pricopie, altfel apreciat pentru „bunătatea lui cea mare,” când nu este serbat cumsecade grăbește uscarea grânelor „înainte de maturitatea lor, soarele dă arșiță și semănăturile întâi se pălesc și apoi se usucă, având boabele nedezvoltate și crude;” mucenica Marina este capricioasă, e o sfântă cu *hachițe*: bună, prea bună cu unii și foarte aspră cu alții; [...] sf. Mavovei este serbat „pe alocuri” în Bucovina fiindcă „ferește paserile de uli;” mucenica Foca, al cărei nume este asociat cu al focului, este serbată prin Muscel „căci se tem de foc;” cu mai multă precauție sunt serbate zilele unor sfinți socotiți *nebuni*: ziua sf. Haritos cel nebun, este cinstită cu mare smerenie de aceia „ce se tem ca această zi să nu-i înnebunească;” [...] de ziua cuvioasei Paraschiva nu se lucrează, „fiind primejdie de boale, cu nici un chip nu se coase, fiind rău de trăsnet, de grindină și boli de ochi;”⁶

Se poate observa astfel, o cultură religioasă românească rudimentară, mistică, construită în jurul aspectelor care izvorăsc din temerile oamenilor, dintr-o subcultură biblică, a unui folclorism oral în care „credincioșii reduc dreapta credință la sărbători, la riturile de trecere (botez, nuntă, înmormântare) și la exaltarea necritică a unei identități etnice mesianizate.”⁷

6 Tudor Pamfile, *Sărbătorile la români – Studiu etnografic*, București, Editura Saeculum I.O., 1997, p. 7.

7 Teodor Baconschi, *Cetatea sub asediu – însemnări despre credință, rațiune și terorism*, Iași, Doxologia, Carmel print, 2016, p. 40.

Cea mai mare parte a românilor sunt puternic influențați de religie, iar acest fapt este evident prin atitudinea acestora în preajma articolelor cultice, a clădirilor bisericești, în timp ce își însoțesc rugăciunile scurte cu semnul crucii în timp ce se opresc reverențios înaintea acestora, în timp ce participă la procesiuni epuizante cu prilejul unor sărbători și slujbe religioase consacrate unor sfinți protectori. Aceste manifestări, denumite de Neagu Djuvara „*semne*” exterioare ale pioșeniei,⁸ pot deveni uneori obsesive, dar care pot demonstra, după cum afirmă același autor nu atât de mult „o credință [...] potolită, statornică, lipsită de îndoieli, cât [caracterizată] de fanatism și intoleranță.”⁹ Potrivit unui sondaj IRES,

cei mai mulți români (96 %) cred în Dumnezeu, 86 % consideră că biserica oferă răspunsuri pentru nevoile spirituale ale oamenilor, 69 % se roagă zilnic și peste o jumătate merg să se spovedească. [...] Pentru 89 % dintre cei chestionați religia a fost considerată importantă în familia lor în perioada copilăriei, iar trei sferturi dintre respondenți (72 %) îl consideră pe Dumnezeu foarte important în viața lor, în timp ce alți 22 % declară că este important.¹⁰

Viața religioasă gravitează în linii majore în jurul sărbătorilor comune sau particulare specifice denominațiunilor religioase, iar însemnătatea pe care acestea o au devine vizibilă prin procentul ridicat al participanților la întâlnirile liturgice oficiate de preot sau după caz de un sobor de preoți, ceea ce face ca în perioada premergătoare sărbătorilor spiritul religios să devină vibrant anunțând evenimentul care va aduce credincioșii laolaltă.

3. Influența culturii religioase asupra tradițiilor și obiceiurilor

Există o tendință concentrată vizibil către tradiții, către susținerea și conservarea tradițiilor care îmbracă forme vaste, iar toată această varietate tradițională dă naștere la o varietate de obiceiuri. De cele mai multe ori obiceiurile tind să pară mai mult că își au rădăcinile în lumea basmelor, miza luptelor sugerând conflictul cu lumea ielelor, a vârcolacilor sau a înlăturării spiritelor rele, a unor ritualuri de invocare a ploii sau a altor beneficii perso-

---

8 Neagu Djuvara, *Între Orient și Occident, Țările române la începutul epocii moderne (1800-1848)*, București, Editura Humanitas, 2018, p. 171.

9 *Ibidem*, p. 173.

10 Departamentul social – Mediafax, 15 Oct 2015, <https://www.mediafax.ro/social/sondaj-ires>, 5 Oct. 2023.

nale sau comunitare. Imaginația pare să nu cunoască limite atunci când se dau atribuții mistice tunetelor, fulgerelor sau grindinei.

Sunt în cer niște zmei, puteri ale lui Dumnezeu; ei sunt doi, unul la răsărit și altul la asfințit. Cel de la răsărit e de ploaie, de mană, cel de la asfințit de secetă, și când se face furtună se aude tunând și se vede fulgerând, ei se bat. Atunci sloboade săgețile cel de la răsărit spre cel de la apus și vezi pe cer cum unul dă în altul. Dacă dovedește cel de ploaie e anul mănos, dacă cel de secetă, e secetos.¹¹

Deși etimologia cuvântului aduce împreună în aceeași descriere ambele cuvinte, *obicei* și *datină*, diferența pare să fie făcută în spațiul în care acestea sunt folosite. Așa că, de cele mai multe ori termenul *obicei* este asociat cu acele acțiuni care vin să coloreze viața comunității în timp ce oferă o stare de bună dispoziție încărcate în același timp de un grad ridicat de spiritualitate. Obiceiurile sunt caracterizate distinctiv, iar acest aspect este dat atât de zonele geografice cât și de grupurile etnice. Anumite elemente, obiecte, fenomene naturale capătă nuanță spirituală și se devoltă într-un anumit cadru, ceea ce face ca exprimarea religiozității să fie centrată în jurul experienței date, care nu poate fi la fel de intens percepută de alții care pot avea explicații sau opinii diferite față de aceeași situație. Mircea Eliade afirmă faptul că există o dimensiune a experienței religioase pe care *homo religiosus* a dezvoltat-o în funcție de tipul de relație proeminent.

Este limpede că sistemele de simboluri și cultele legate de Pământul-Mamă, de fecunditatea umană și agrară, de sacralitatea Femeii și altele nu s-au putut dezvolta spre a alcătui un sistem religios bogat articulat decât datorită descoperirii agriculturii; este tot așa de limpede că o societate preagricolă, specializată pe vânătoare, nu putea percepe în același mod și cu a ceeași intensitate sacralitatea Pământului-Mamă.¹²

De cealaltă parte, *datinile* tind să fie construite cu predilecție în jurul sărbătorilor marcante ale bisericii și care intră în colajul tradițiilor: Boboteaza, Floriile, Paștele, Rusaliile, Crăciunul. Sărbătorile creează o stare emoțională aparte. Totul îmbracă un caracter misterios, tainic, iar poveștile vin să sensibilizeze, să genereze acțiuni spontane care în alte perioade

---

11 Elena Niculiță Voronca, *Datinile și credințele poporului român – Adunate și așezate în ordine mitologică, Colecția Mytos 2*, București, Editura Saeculum, 1998, p. 157.

12 Mircea Eliade, *Sacral și profanul, Ediția a III-a*, București, Editura Humanitas, 2005, p. 17.

ale anului sunt practic inexistente. În mod particular fiecare temă dezvoltă propriul cadru de expunere a poveștii în care evenimentele se desfășoară iar personajele acționează. Într-un mod aparte sărbătoarea Crăciunului este una plină de emoție și căldură, cu puternic mesaj sacrificial și empatic care transpun imaginația în perioada nașterii lui Hristos, eveniment care este încărcat de asemenea de puternice ilustrații extrabiblice.

Maica Domnului s-a ascuns într-o peșteră, ca să n-o găsească [evreii], și-a născut. La ea s-au coborât soarele, luna și stelele și au venit la rodini. Dar un cioban era aproape și a văzut toate acestea. El a alergat toată ziua după mieluț și cum l-a găsit l-a adus Maicii Domnului. De aceea se vede pe icoană, lângă Domnul Isus un mieluț.¹³

S-au într-o altă formă de interpretare,

Pe urmă a fugit Maica Domnului cu copilul până ce-a ajuns la un om care era. Dumnezeu a dat că grâul în ziua aceea s-a copt și când au venit [evreii] să întrebe, omul le-a spus că a trecut pe acolo când semăna, și jidanii s-au întors, iar Maica Domnului a scăpat.¹⁴

Sărbătorile nu se rezumă doar la nevoia omului de conexiune cu supranaturalul, cât dau naștere la așa-numitele *ziceri* ce sunt lipsite de nuanță teologică autentică. În vederea construcției afirmației forma în jurul căreia se dezvoltă argumentul este legată de situații sau persoane reale, însă nota explicației este dată de felul în care funcționează lumea la nivel perceptibil. În final ceea ce avem este o imagine a supranaturalului explicat prin elemente vizuale. Un alt exemplu este legat de persoana lui Dumnezeu, care „la începutul anului este tânăr și la sfârșit, bătrân. De aceea se cheamă „anul nou pentru că atunci Dumnezeu întinerește.”¹⁵

Dincolo de aceste exemple care au cu o mult mai extinsă arie de prezentare, răzbate deschiderea pe care românii o arată față de folclorul spiritual, față de noțiuni necunoscute dar pe care doresc să le pătrundă, despre lumea intangibilă, dar accesibilă printr-o nuanțare populară, plină de antropomorfisme și totodată presărată cu experiențele sfinților ce par a fi mai mult experiențe proprii sau ce și-ar dori să le trăiască. Fără îndoială că a exclude orice noțiune cu caracter sacru din cadrul istorisirilor tradiționale

13 Elena Niculiță Voronca, *Datinile și credințele poporului român – Adunate și așezate în ordine mitologică*, Colecția *Mytos* 1, București, Editura Saeculum, 1998, p. 49.

14 *Ibidem*, p. 49.

15 *Ibidem*, p. 94.

ar crea suspiciuni și dezacord contextual. Unei sărbători fără nuanță biblică nu ar obține valoarea așteptată, așa că este nevoie de ceva care să atragă atenția chiar dacă adevărul pare să fie doar elementul seducător. Cornel Filip face următoarea afirmație în contextul apariției și evoluției istorisirilor cât și a modului în care acestea au început să fie asimilate în cadrul creștinismului, astfel că o serie de istorisiri discutabile,

au început să circule chiar și după apariția Evangheliilor și a epistolelor scrise de apostoli. Istorisirile neconforme nu au fost abandonate, deși pentru multe dintre ele nu se găsea nici justificare implicită sau explicită în cele scrise de către apostoli. Multe conțineau doar un sâmbure de adevăr în jurul căruia era țesută o legendă. Istoriorele care la început aveau ca subiect viața sau învățătura Mântuitorului s-au diversificat în timp cuprinzând tot felul de legende eroice sau fantastice în care apostolii, Maria sau alți sfinți erau personaje principale.¹⁶

Astfel, tradițiile nu elimină adevărul biblic ci doar îi dau o structură particulară, creând emoție, generând empatie sau oferind exemple motivaționale. Ele atrag prin nuanța mesajului supranatural exprimat în limbaj curent, legate în mod expresiv prin intermediul experiențelor umane. În acest sens, în tot acest tablou sunt surprinse evenimente care consolidează ceea ce Mircea Păduraru numește „o memorie tradițională individuală minoră,” care tocmai datorită interpretării particulare poate intra uneori în conflict cu „memoria tradițională colectivă, majoră.”¹⁷

4. Influența superstițiilor asupra culturii religioase

Unul dintre lucrurile întâlnite frecvent în cultura religioasă românească este construit în jurul unor noțiuni care nu-și au rădăcinile în adevăruri scripturale, cât mai mult în mulțimea părerilor sau a opiniilor personale sau de grup, unele dintre ele fără un conținut teologic autentic. Norma de interpretare a unor evenimente, încercarea de a preveni pericolele prin procedee de înlăturare a răului care îmbracă diferite forme, fac parte din amestecul susceptibil al superstițiilor ceea ce permite note de interpretare variabile.

Într-un astfel de mediu se dezvoltă într-un mod favorabil cadrul

---

16 Cornel Filip, *Influențe filosofice, culturale și religioase asupra creștinismului apostolic*, Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2016, p. 103.

17 Mircea Păduraru, *Reprezentarea Diavolului în imaginarul literar românesc*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza,” 2012, p. 31.

oportuniștilor și al oamenilor care știu să canalizeze lucrurile în favoarea lor, în timp ce este alimentată tot mai mult disperarea oamenilor oferind totodată soluții ieftine. Termenii nu poartă în ei înșiși rădăcini biblice ceea ce face a fi tot mai convingătoare noțiuni precum *norocul*, *ghinionul*, *deochiul*, *zodiacul* dar și o serie întreagă de acțiuni care par să ofere zilei un rău augur: *a te întoarce înapoi din drum*, *ghinion dacă ți-a tăiat calea o pisică*, *a oferi bani doar în unele zile ale săptămânii*, *o oglindă spartă atrage ani mulți de nenoroc ș.a.*

Îată cum arată o listă alcătuită de Valerian Zaharia, episcopul român al Oradiei, acesta numindu-le *obiceiuri păgânești* care „au pătruns tot mai mult în grădina Bisericii.”¹⁸ [...] printre aceste feluri de obiceiuri păgânești... putem număra:

- chiromanția (citirea în liniile palmei)
- oniromanția (tâlcuirea viseelor)
- vrăjitoria (farmece, descântece)
- necromanția (citirea în oase, mădulare)
- astrologia (citirea în aștrii sorții). Și astăzi se mai spune că cineva are o „stea norocoasă, sau de cade vreo stea se spune că a murit cineva.
- spiritismul (chemarea duhurilor morților)
- hipnotismul (somm indus pentru a afla taine)
- telepatie (a afla ce se întâmplă la distanță)

În afară de faptul că toate acestea sunt niște simple înșelătorii – bune de amăgit pe cei lesne încrezători în tot felul de basme – toate acestea sunt osândite de Dumnezeu ca *obiceiuri păgânești*.¹⁹

În timp ce face parte din tema generală a credinței, superstițiile ce îmbracă o ținută mistică demonstrează teama oamenilor de necunoscut. Viitorul poate fi pus la adăpost sau poate fi securizat prin protejarea conștiință datorată unor semnale senzoriale, a unor avertizori percepți drept indicatori care fie oferă oportunități favorabile șansei, fie împiedică experiența neplăcută a eșecului. Superstițiile se intersectează cu toate domeniile majore ale vieții: naștere, căsătorie, moarte ș.a., astfel că felul în care aceste

18 Valerian Zaharia, *Buruieni crescute la umbra Bisericii*, Editura Episcopiei Oradiei, Oradea, 1955, p. 36, citat în Petru BLAJ, *Creștinismul părinților noștri*, Cluj, Editura Napoca Star, 2006, p. 59.

19 Petru Blaj, *Creștinismul părinților noștri*, Cluj, Editura Napoca Star, 2006, p. 59.

reperre majore sunt percepute și tratate, trasează calitatea, binele, protecția personală sau de grup. De cealaltă parte, insuccesele ce apar sunt privite ca rezultat al superficialității cu care au fost privite acele mici detalii care ar fi putut schimba starea de fapt dacă erau luate în seamă. Monica Mureșan vede acest tip de raport, credință-superstiție, drept o păstrare a unei credințe primitive, în timp ce au „adoptat numai de formă și superficial noile concepții de credință. Superstiția este deci o „deviere a sentimentului religios, prin care suntem aduși a ne crea false îndatoriri, a ne teme de lucruri de care n-ai de ce să te temi, sau a pune nădejde în altele care sunt deșarte.”²⁰

Superstițiile induc ideea unei stări inofensive, a unor acțiuni în urma cărora nimeni nu poate fi acuzat de rea-voință, în schimb pot furniza ade-vărate convingeri construite pe accente asupra cărora alții pot vorbi cu convingere. Astfel, va fi întotdeauna un grup considerabil de oameni care vor susține că superstițiile își au volumul lor de veridicitate. O altă categorie va fi a celor care vor afirma cu convingere că au experiențe reale pe acest subiect. Toți cei implicați în episoade practice, vor confirma că orice aspect negativ la care au fost expuși ar fi putut fi evitat în condițiile în care ar fi luat în calcul specificul situației. Toate aceste experiențe sunt într-o legătură evidentă cu tot ceea ce înseamnă aspectele vieții de la naștere până la moarte, cât și orice alt aspect care are în prim-plan cadrul general al vieții. V. Zaharia descrie impactul acestei influențe în toate structurile vieții personale, familiale și spirituale în aceste cuvinte:

Fie că se numesc descântece sau vrăji, farmece sau făcături, boscoade sau nevrăji și așa mai departe, întâlnim astfel de obiceiuri păgânești – mai ales în lumea satelor – mai la tot pasul în legătură cu nașterea și botezul, cu nunta și înmormântarea, cu vânatul și pescuitul, cu păstoritul și albinăritul, cu plugăritul și cu alte munci, – precum și diferite feluri de vrăji pentru prinsul hoșilor, aducerea ploilor, alungarea furtunilor, vindecarea bolilor, sau în legătură cu dragostea, îndrăgitul și măritatul, ursitul de bine sau de rău și altele.²¹

Dincolo de acestea, faptul că superstițiile intră în cadrul practic al spiritualului, sentimentul care se creează este acela că omul își poate influ-

---

20 Monica Mureșan, *Semnificația superstițiilor și obiceiurilor tradiționale ale românilor la căsătorie*, nr. 16, <https://www.bcucloj.ro/bibliorev/arhiva/nr16/diverse8.html>, 7 Oct. 2023.

21 Zaharia, *Buruieni crescute la umbra Bisericii*, citat în Petru BLAJ, *Creștinismul părinților noștri*, p. 60.

ența în bine viitorul, acesta fiind la îndemâna lui de a-l controla și a-l face să arate lipsit de evenimente negative. Din aceeași colecție de *Datini și credințe ale poporului român*, amintim câteva superstiții legate de zilele săptămânii:

Luni, miercuri și vineri, se plătesc slujbe pentru dușmani, căci e de ajutor. [...] În Bucovina, sâmbăta seara, ne se dă nimica. Lunea nu se dau bani, numai se iau. [...] Nici gunoiul să nu-l dai lunea din casă, că se împrăștie găinile. Lunea, dacă dai ceva din casă, poate să-ți taie acela tot sporul și norocul, dacă îți ia începutul săptămânii. [...] Miercuri să nu te lai, căci nu-ți putrezește capul, ca și vinerea. Miercurea să nu te lai, că rămâi văduvă. [...] Vinerea să nu te lai, că te doare capul; o femeie a făcut viermi în cap pentru că s-a lăut.²²

Ceea ce este evident este faptul că există un amestec tradițional-mistic în care superstițiile variază de la o zonă la alta, cu forme care întăresc regulile ce stau la baza raportului dintre bine și rău, viață și moarte, acestea devenind tot mai radicale chiar decât adevărul însuși. Valoarea dată superstițiilor sau acelor aspecte tradiționale orale, popularizate și răspândite, trasează așa-zise valori orale imuabile care ajung în cele din urmă să se configureze ca forme culturale specifice.

5. Influența culturii religioase în artă și literatură

Spectrul religios rămâne unul puternic impregnat în conștiința contemporană românească iar acest aspect este evident și ca urmare a modului în care a influențat literatura și arta. Spiritualitatea și elementele ce definesc doctrinele biblice vin să transmită vizual adevărul acestora. Linia generală a Scripturii, respectiv creația, căderea, răscumpărarea sunt aspecte care întăresc coordonatele culturii religioase în spațiul românesc. Termenul generic *creștin* este marcat în mod evident de numărul elementelor care tind să readucă aminte acest lucru și să semnaleze prezența creștină tradițională. Sculpturile, ornamentele artistice care împodobesc crucile așezate în spații vizibile, obiectele de cult, decorațiunile interioare și exterioare ale locașurilor de cult sau elementele specifice, transmit caracteristici distincte sau definesc un grup sau o mișcare religioasă prin logo-uri ori expresii etalon. Clădirile dezvoltă elemente particulare cu puternice accente bizantine, în mod deosebit cele specifice spațiului ortodox.

22 Voronca, *Datinile și credințele poporului român* – Colecția *Mytos 1*, pp. 198-200.

În sculptura ornamentală, capitelurile coloanelor sau sarcofajele sunt decorate cu relief plat, bidimensional, cu simbolismul iconografiei paleocreștine: arborele vieții, păuni, vița de vie, mielul mistic și, uneori, în medalioane, portrete ale defunților. [...] basorelieful decorativ și mozaicul cu motive vegetale, gen motivul frunzei viței de vie, sau acela al arborelui vieții, capătă sensuri simbolice în tradiția creștină, fiind mai târziu transformate în motiv sub forma de cruce. În sculptura capitelurilor elementele decorative ale stilului corintic se amplifică tot mai mult, mergând spre forme schematice.²³

Totodată, reprezentările iconografice se prezintă în multe situații drept capodopere artistice ale picturii miniaturiste. Aspectele surprinse prin varietatea componentelor, pun în valoare unitatea inseparabilă a Trinității, prin reprezentări ale acesteia în persoana Tatălui, a Fiului și a Duhului sub forma unui porumbel, sau evenimente reprezentative menționate în evanghelii și care acoperă spații generoase pe pereții clădirilor, fie în dimensiuni reduse, respectiv pe lemn sau sticlă. Picturile surprind nașterea, aspecte din viața și lucrarea lui Hristos, moartea, învierea și înălțarea la cer, figura Lui fiind de multe ori ilustrată în mod distinct, în funcție de cadrul istoric specific. E. Dumea face următoarea precizare:

Hristos este figurat în diferite ipostaze, legate de etapele istoriei creștinismului, suferind înfățișări dintre cele mai diverse și interesante. Astfel, în primele secole, figura lui este blândă, milostivă, plină de umanitate, pe când în epoca ereziilor și după victoria bisericii, Hristos este înfățișat ca un luptător; în cele din urmă, după ce conciliul din Niceea a stabilit dogma umanității și a dumnezeirii Fiului într-o unică și atotputernică Ființă divină, figura lui Hristos este aceea a unui triumfător și autoritar suveran al lumii.²⁴

Lista figurilor reprezentative este completată de numărul personalităților veterotestamentare sau nouotestamentare, prin acest aspect comunicându-se faptul că sfinții sunt parte colaborativă a vieții liturgice bisericești, acest lucru fiind vizibil prin numărul semnificativ de sărbători dedicate acestora.

Caracterul vizibil religios, sacru, punctat într-un mod deosebit în spațiul închinării liturgice este prezent și în lumea literară Aceleași aspecte

---

23 Emil Dumea, *Cultura și religie în Europa, Materiale suplimentare*, <https://www.academia.edu>, 7 Oct. 2023.

24 *Ibidem*, 07 Oct. 2023.

întâlnite anterior se regăsesc în scrierile literare: creația, căderea, răscumpărarea, moartea, blestemul, viața veșnică sunt câteva din elementele întâlnite în scrierile poezior sau prozatorilor români. Daniela Varvara concluzionează în lucrarea *Mituri și simboluri biblice în poezia românească neomodernistă*, următoarele:

Literatura este un depozitar al sacrului și, asemenea mitului, poate fi topos al revelației, O funcție comună, așa cum arată Mircea Eliade, este aceea de a povesti ce s-a întâmplat esențial în omenire, în ființa profundă, ca înscris psihic colectiv, pentru ca temele mitice continuă să se repete în structurile psihologice umane. Simbolul biblic, ca punct în care converg și sunt sintetizate elementele unei scheme mitice, este valorificat și în poezia românească.²⁵

Influența vizibilă a elementelor religioase este la fel de evidentă și în lumea basmelor ce îmbracă o nuanță fantastică cât și în așa-zisele pilde duhovnicești născute folcloristic. În acest sens, Dumnezeu și sf. Petru umblă pe pământ, zilele săptămânii sunt personificate în sf. Miercuri, sf. Vineri ș.a., pentru ca pe parcursul lecturării să poată fi trase anumite învățături cu notă moralistă, definind în cele din urmă biruința binelui și condamnarea răului. În același context în timp ce este aplicată legea talionului binele este răsplătit cu bine în timp ce răul este răsplătit cu rău.

Concluzie: Textul sacru și tradiția orală – expresii identitare

De vreme ce îmbracă atâtea forme, este evident faptul că în contextul culturii românești factorul religios modelează tipuri de gândire, de interpretare, stabilește tipare comportamentale și relaționale la nivel individual sau comunitar. În același timp există accente puternice ale religiei creștine în mentalitatea societății în general dar păstrând în același timp și nuanțe particulare determinate geografic și cultural.

Cultura religioasă românească se poate caracteriza printr-o abundență a aspectelor spirituale ce îmbracă diferite forme care fac trimitere la divinitate și la legătura dintre Dumnezeu și oameni. Deși valorile de manifestare sunt variabile ca intensitate, caracterizate de zone geografice și marcate de norme tradiționale ce de definesc în mod specific, cultura

---

25 Daniela Varvara, *Mituri și simboluri biblice în poezia românească neomodernistă*, București, Editura Eikon, 2016, p. 326.

religioasă românească aduce împreună nevoia de Dumnezeu și încercarea unei intersectări colaborative divino-umane.

Cultura religioasă în România rămâne o componentă solidă în paleta largă a formelor culturale specifice românilor. Tocmai de aceea nu pot fi sesizate fracturi care să semnaleze secvențe de timp în care factorul religios să fi fost anihilat sau eliminat cu desăvârșire. De asemenea cultura religioasă a românilor demonstrează faptul că aceștia sunt un popor a cărui religiozitate și cultură bisericească nu poate fi neglijată, ale căror tradiții și obiceiuri sunt construite în jurul sărbătorilor, acestea având conotații și substrat puternic spiritualizat, în timp ce își însușesc rădăcinile creștine în vremurile apostolice, în dreptul sf. Andrei, ucenicul și apostoul lui Hristos.

Nevoia de apartenență la un grup care împărtășește și dezvoltă un volum de valori materiale și spirituale comune este o caracteristică imprimată în conștiința națională și care descoperă în mod particular acele caracteristici care au rezistat în timp oricăror influențe externe. Conservarea elementelor definitorii oferă semnificație și stabilitate în contextul crizelor globale, coagularea în jurul acelor coordonate care au rezistat testului timpului oferind garanția veridicității acestora. Libertatea de exprimare și manifestarea drepturilor sub forme etico-morale reprezintă materialul pus la dispoziția comunităților religioase și politice să creeze contextul colaborării la nivel de dialog și acțiune în vederea prezervării unei moșteniri culturale religioase cu ramificații în toate segmentele vieții – familiale, eclesiale, sociale.

Bibliografie:

- ♦ BACONSCHI, Teodor, *Cetatea sub asediu – însemnări despre credință, rațiune și terorism*, Iași, Doxologia, Carmel print, 2016.
- ♦ BLAJ, Petru, *Creștinismul părinților noștri*, Cluj, Editura Napoca Star, 2006.
- ♦ DJUVARA, Neagu, *Între Orient și Occident, Țările române la începutul epocii moderne (1800-1848)*, București, Editura Humanitas, 2018.
- ♦ ELIADE, Mircea, *Sacrul și profanul*, Ediția a III-a, București, Editura Humanitas, 2005.
- ♦ FILIP, Cornel, *Influențe filosofice, culturale și religioase asupra creștinismului apostolic*, Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2016.

- ✦ IORGA, Nicolae, *Istoria bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, Iași, Editura Junimea, 2009.
- ✦ PAMFILE, Tudor, *Sărbătorile la români – Studiu etnografic*, București, Editura Saeculum I.O., 1997.
- ✦ PĂDURARU, Mircea, *Reprezentarea Diavolului în imaginarul literar românesc*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza,” 2012.
- ✦ ROTARU, Ioan-Gheorghe, *Om-Demnitare-Libertate*, Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2019.
- ✦ SCHMIDT, Alvin J., *Cum a schimbat creștinismul lumea*, Alba Iulia, Editura Reîntregirea, 2018.
- ✦ TEODORESCU, Răzvan, *Cele două Europe*, București, Editura Ideea Europeană, 2018.
- ✦ VARVARA, Daniela, *Mituri și simboluri biblice în poezia românească neomodernistă*, București, Editura Eikon, 2016.
- ✦ VORONCA, Elena Niculiță, *Datinile și credințele poporului român – Adu-nate și așezate în ordine mitologică, Colecția Mytos 2*, București, Editura Saeculum, 1998.
- ✦ VORONCA, Elena Niculiță, *Datinile și credințele poporului român – Adu-nate și așezate în ordine mitologică, Colecția Mytos 1*, București, Editura Saeculum, 1998.
- ✦ ZAHARIA, Valerian, *Buruieni crescute la umbra Bisericii*, Editura Episcopiei Oradiei, Oradea, 1955,
- ✦ **Surse electronice:**
- ✦ Departamentul social – Mediafax, 15 Oct 2015, <https://www.mediafax.ro/social/sondaj-ires>, 5 Oct. 2023.
- ✦ DUMEA, Emil, *Cultura și religie în Europa, Materiale suplimentare*, <https://www.academia.edu>, 7 Oct. 2023.
- ✦ MUREȘAN, Monica, *Semnificația superstițiilor și obiceiurilor tradiționale ale românilor la căsătorie*, nr. 16, <https://www.bccluj.ro/bibliorev/arhiva/nr16/diverse8.html>, 7 Oct. 2023.
- ✦ PĂTRUȚ, Bogdan, *Generalități ale culturii române*. Revista EduSoft, 5 Mai 2015, <https://www.edusoft.ro/cultura-romana>, 4 Oct.2023.